

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Шеїна Олександра Юрійовича
на тему: «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки
держави»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дослідження. Становлення ефективної бюджетної політики в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів є ключовим завданням сучасного етапу державного регулювання в Україні. Особливої гостроти проблема набуває в період повномасштабної воєнної агресії проти України, що супроводжується зростанням потреб у фінансуванні безпеки й оборони, одночасно з падінням доходів бюджету, зміною фіскальних пріоритетів і трансформацією інституційного середовища. Саме в цих умовах постає необхідність наукового переосмислення місця бюджетної політики в архітектоніці національної економічної безпеки.

Дисертаційне дослідження Шеїна Олександра Юрійовича присвячене розв'язанню важливої науково-прикладної проблеми – забезпечення економічної безпеки держави шляхом удосконалення підходів до формування та реалізації бюджетної політики. У центрі уваги автора – не лише поточна фіскальна ефективність, але й стратегічна стійкість бюджетної системи в умовах форс-мажорних обставин, обмеженого фінансового ресурсу та складної макроекономічної кон'юнктури. Дослідження інтегрує концептуальні положення бюджетної теорії, індикативний аналіз, елементи макроекономічного моделювання та оцінювання ризиків, що свідчить про комплексність і міждисциплінарність наукового підходу. Запропоновані у дисертації теоретичні та прикладні положення сприяють розвитку сучасної

економічної науки, зокрема у сфері фіскального регулювання, антикризового бюджетування, економіки безпеки та державного управління в кризовий період.

Отже, тема дисертаційної роботи є актуальною, відповідає сучасним викликам державної політики та має науковий і прикладний потенціал у системі публічних фінансів і економічної безпеки України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Шеїна Олександра Юрійовича характеризується належним рівнем теоретико-методичної вивіреності, логічної цілісності та доказовості авторських положень. Наукові висновки ґрунтуються на широкій джерельній базі, яка включає сучасні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань бюджетної політики, макрофінансової стабільності, публічного управління та економічної безпеки. Автором опрацьовано понад 200 наукових джерел, що засвідчує системний підхід до аналізу предметної області дослідження.

У дисертації послідовно реалізовано методологію, яка поєднує загальнонаукові та спеціальні методи: структурно-функціональний аналіз, системне групування, індексний підхід, сценарне моделювання, регресійний аналіз, порівняльну характеристику. Такий комплекс інструментів забезпечив достовірність і репрезентативність результатів, зокрема під час розробки методики оцінювання економічної безпеки, обґрунтування сценаріїв бюджетної трансформації та побудови інтегрального показника економічної безпеки.

Обґрунтованість авторських положень підкріплена аналітичним опрацюванням статистичних даних за 2004–2024 роки, охопленням повного спектру бюджетних параметрів (доходи, видатки, борг, дефіцит, капітальні інвестиції) та логічним узгодженням висновків із цілями дослідження.

Висновки є логічним продовженням проведеного аналізу, а рекомендації – чітко скоординовані із виявленими викликами та структурними проблемами бюджетної політики.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, можна вважати повністю обґрунтованими, методично релевантними та емпірично підтвердженими.

3. Достовірність та наукова новизна положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота Шеїна Олександра Юрійовича базується на глибокому теоретичному обґрунтуванні досліджуваної проблеми, репрезентативному масиві емпіричних даних і сучасному інструментарії наукового пізнання. Достовірність викладених у дисертації положень забезпечується використанням перевірених джерел інформації (офіційної статистики України та міжнародних організацій), застосуванням статистичних, порівняльних, системних і кількісних методів дослідження, а також внутрішньою узгодженістю логіки викладу, структурою висновків та обґрунтованістю рекомендацій.

Наукова новизна дисертаційної роботи є однією з її ключових характеристик. У ній сформульовано низку теоретичних і методичних підходів до інтерпретації та реалізації бюджетної політики у зв'язку із забезпеченням економічної безпеки держави. Найбільш вагомі здобутки дисертаційного дослідження зосереджені в наступних положеннях:

- уточнено зміст і структуру інституційного середовища бюджетної політики в умовах загроз економічній безпеці (с. 42-45), що дало змогу сформувати уніфіковану модель його чотирьохвимірної діагностики (макроекономічна, нормативно-правова, інформаційно-аналітична, контрольна компоненти);

- сформовано типологію деструктивних загроз бюджетній політиці, структуровану за критеріями джерела, масштабності, прямої впливу та періодичності прояву (с. 118–122), що дозволяє ідентифікувати граничні межі фінансової вразливості;
- запропоновано методику оцінювання економічної безпеки держави, яка ґрунтується на розрахунку інтегрального індексу, побудованого на основі зваженого агрегування 17 ключових індикаторів, що охоплюють фінансові, боргові, дохідні та інвестиційні параметри (с. 133–145). Методика адаптована до умов обмеженої якості первинних даних та високої макроекономічної волатильності;
- удосконалено підходи до моделювання та прогнозування рівня економічної безпеки України шляхом розроблення неструктурованої регресійної моделі, яка дозволяє кількісно оцінити вплив ключових параметрів бюджетної політики — питомої ваги капітальних видатків, податкових надходжень, дефіциту бюджету, боргового навантаження (у співвідношенні до ВВП) — на динаміку економічної безпеки в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення; на основі сценарного аналізу встановлено, що оптимізація бюджетної політики за вказаними напрямками сприяє зростанню рівня економічної безпеки та формуванню стабілізаційної траєкторії макроекономічного розвитку (с. 160–170).

Таким чином, наукова новизна роботи полягає як у розширенні теоретико-методичних засад взаємозв'язку між бюджетною політикою та економічною безпекою, так і у розробці практико-орієнтованих аналітичних інструментів, здатних бути основою для бюджетної стратегії в умовах гібридних загроз та майбутніх пріоритетів.

4. Повнота викладу результатів у наукових публікаціях

Результати дисертаційного дослідження Шеїна Олександра Юрійовича отримали належне висвітлення в наукових публікаціях, що відповідає вимогам

до здобуття ступеня доктора філософії. Загалом за темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, з яких: 1 стаття – у науковому періодичному виданні іноземної держави (Чеська Республіка); 4 статті – у наукових фахових виданнях України, включених до переліку МОН з економіки; 5 матеріалів конференцій – апробаційного характеру на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних форумах.

Сукупний обсяг публікацій становить 5,11 друкованого аркуша, з яких 4,91 друк. арк. належать автору особисто, що свідчить про самостійність викладених положень, ідей і пропозицій. У публікаціях відображено ключові наукові положення дисертації, включаючи теоретичні засади оцінювання економічної безпеки, побудову інтегрального індексу, сценарне моделювання, а також пропозиції щодо адаптації бюджетної політики в умовах війни.

Особливої уваги заслуговує відповідність змісту публікацій структурі дисертації: теоретичні та методологічні положення подано у фахових статтях, тоді як прикладні аспекти – у матеріалах конференцій. Результати апробовано на наукових заходах, що підтверджує відкритість дискусії та фахову оцінку з боку академічної спільноти.

Наявність публікацій у виданнях, що відповідають критеріям п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року, є підтвердженням виконання здобувачем необхідних вимог до академічної апробації наукових результатів.

5. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Дисертаційна робота Шеїна Олександра Юрійовича має суттєве значення як для теоретичного осмислення проблеми взаємозв'язку бюджетної політики та економічної безпеки, так і для практичного розв'язання завдань фінансової стабілізації в умовах кризових трансформацій. Теоретична цінність

дослідження полягає у системному поєднанні понять бюджетної безпеки, фінансової стійкості, інституційного середовища й індикаторного аналізу, що дало змогу обґрунтувати методологію оцінювання впливу фінансових рішень на рівень національної економічної безпеки. Наукова значущість підтверджується глибокою категоріальною рефлексією, побудовою інтегрального індексу економічної безпеки, а також застосуванням сценарного моделювання в умовах воєнної економіки.

Практична цінність дисертації полягає в розробці аналітичного та методичного інструментарію, який може бути використано органами державного управління, місцевими фінансовими органами, науковими установами та закладами вищої освіти. Зокрема, у роботі запропоновано неструктуровану регресійну модель прогнозування рівня економічної безпеки, що враховує бюджетні параметри (дефіцит, борг, податкові надходження, капітальні видатки), а також систему індикаторів фінансової безпеки з розмежуванням за напрямками – борговим, податковим, інфраструктурним, трансфертним.

Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки Міністерства економіки України (довідка № 51/05.01-Д від 02.04.2025), Фінансового управління Тернопільської міської ради (довідка № 11-03/116 від 11.03.2025), а також у навчальний процес Київського національного університету технологій та дизайну за спеціальністю 051 – Економіка (довідка № 05-05/897 від 23.04.2025).

Наведені факти засвідчують високий прикладний потенціал отриманих результатів та їхню затребуваність у державній, муніципальній та освітній практиці. Це дозволяє розглядати дисертацію як вагомий внесок у розвиток сучасної моделі бюджетної політики, зорієнтованої на забезпечення економічної безпеки в нестабільному середовищі.

6. Відповідність змісту дисертації вимогам до наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота Шеїна Олександра Юрійовича на тему «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави» відповідає встановленим вимогам до дисертаційних досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії. У ній дотримано логіку наукового пізнання: обґрунтовано актуальність проблеми, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну, подано системні теоретико-методологічні положення, підкріплені фактичними даними та аналітичними викладками.

Зміст кожного з розділів чітко узгоджено з логікою досягнення наукової мети. Теоретичний апарат викладено на високому рівні, із залученням сучасних концепцій у сфері бюджетної політики, публічного управління та економіки безпеки. Методи дослідження відповідають меті роботи, забезпечують її комплексність та дозволяють отримати надійні результати. Положення, які виносяться на захист, чітко сформульовані, аргументовані та апробовані у наукових публікаціях і практичній діяльності.

Дисертація має усі ознаки самостійного, завершеного наукового дослідження, що відзначається методичною системністю, науковою новизною, практичною орієнтацією та академічною доброчесністю. Вона оформлена згідно з чинними вимогами до дисертаційних робіт та відповідає критеріям, викладеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року.

Зміст дослідження відповідає паспорту спеціальності 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, і демонструє глибоку наукову підготовку здобувача, його здатність до самостійного розв'язання складних наукових завдань на перетині публічних фінансів та економічної безпеки.

7. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

У процесі аналізу змісту дисертації Шеїна Олександра Юрійовича не виявлено фактів порушення принципів академічної доброчесності. Усі теоретичні положення, статистичні дані, методичні підходи та аналітичні узагальнення, використані в дослідженні, супроводжуються належними посиланнями на джерела. Автор добросовісно дотримується норм наукового цитування, зазначаючи авторство використаних ідей, результатів попередніх досліджень, емпіричних матеріалів.

Ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації у представленій роботі не виявлено. Усі таблиці, моделі, розрахунки та ілюстративні матеріали мають власний характер, супроводжуються авторськими коментарями та відповідають заявленій методології.

Дисертаційна робота відповідає положенням Закону України «Про освіту» в частині дотримання академічної доброчесності, а також етичним стандартам, передбаченим нормативними документами у сфері вищої освіти та наукової діяльності. Представлені наукові результати є достовірними та особисто обґрунтованими здобувачем.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Шеїна Олександра Юрійовича, доцільно вказати на низку положень, які мають дискусійний характер та можуть бути поглиблені в межах подальших наукових розвідок автора:

- при розгляді ретроспективи розвитку бюджетної політики України (п. 2.1), доцільним було б ширше представити взаємозв'язок бюджетної політики з фазами економічного циклу. Зробити, зокрема, окремий аналітичний акцент бюджетних рішень у ключові кризові періоди (2008, 2014,

2020, 2022 роки), що дозволило би глибше розкрити їхній внесок у стабілізацію або загострення бюджетних дисбалансів;

- попри те, що в роботі обґрунтовано необхідність пріоритизації видатків, недостатньо розкрито механізм ревізії чинних державних програм з позицій їхнього внеску в економічну безпеку. Було б доцільно представити систему критеріїв, за якими визначається ефективність програм – зокрема, через показники бюджетної віддачі, ступінь критичності або інший соціально-економічний мультиплікатор;

- в роботі варто було б більш детально охарактеризувати взаємодію внутрішніх і зовнішніх загроз у площині бюджетної політики. Зокрема, актуальним виглядає аналіз каналів, через які зовнішні шоки (обмеження доступу до зовнішнього фінансування, коливання цін на імпорт тощо) трансформуються у ризики для параметрів бюджетної політики, що, в свою чергу, впливають на здатність держави підтримувати економічну безпеку;

- при здійсненні сценарного прогнозування (п. 3.3.), варто було б чіткіше деталізувати наслідки кожного сценарію для основних функціональних блоків бюджету – оборонного, соціального, інвестиційного. Така деталізація зробила б результати моделювання більш прикладними для формування цільових стратегій бюджетного реагування в умовах високої невизначеності.

Усі зауваження мають дискусійний характер, не знижують загальної високої оцінки роботи й можуть бути предметом наукового вдосконалення під час подальших досліджень автора. Дисертація справляє цілісне позитивне враження, відповідає сучасним вимогам до економічних досліджень стратегічного рівня та підтверджує наукову самостійність здобувача.

9. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Шеїна Олександра Юрійовича на тему «Бюджетна політика забезпечення економічної безпеки держави» є завершеним,

самостійно виконаним дослідженням, що поєднує теоретичну глибину з методичною чіткістю та прикладною спрямованістю. У роботі представлено авторське бачення трансформації функцій бюджетної політики в умовах зростаючих загроз економічній безпеці, обґрунтовано системний інструментарій її оцінювання, розроблено підходи до адаптації бюджетного регулювання в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Дисертація відповідає вимогам до наукових кваліфікаційних робіт такого рівня за всіма основними критеріями: актуальність теми, наукова новизна, обґрунтованість висновків, коректність використання методів дослідження, повнота апробації результатів і їхнє практичне впровадження. Робота написана академічно виваженою мовою, логічно структурована, супроводжується науковим апаратом і демонструє глибоку теоретичну підготовку здобувача.

Дисертація повністю відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, та за змістом і рівнем наукової значущості відповідає паспорту спеціальності 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

На підставі викладеного є підстави вважати, що Шеїн Олександр Юрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів імені
Віктора Федосова Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

